

A torockói iskola rendtartása 1781-ből.

A torockói iskolának, vagy *alumniával* összekötött *particulának* történetét megírta Benczédi (A torockói iskola és tanítói. Ker. Magvető, 1892. 199—209) és e sorok írója (Kilyéni Ferencz József unitárius püspök élete és kora. 279—281. l.). Az alábbiakban az iskolának 1781-ből származó rendtartását közöljük. Ez a rendtartás megvilágítja az iskola alumnusi rendszerének a lényegét és nagyon előnyös fényt vet arra az áldozatkészésre, mellyel torockói híveink a multban hozzájárultak szegénysorsú ifjaink tanulási költségeinek előteremtéséhez. Ez a rendszer a mai konviktusi ellátásnak az akkori viszonyokból és korszellemből sarjadó őse. Egyháztörténelmünk sok kiváló alakja élvezte ez alumnia jótéteményeit. Sokan tanultak itt és ez adományok segítségével egyházunk jelesei közül. Ez alkalommal csak Krizát említem, ki szintén itt kezdte középiskolai tanulását.

Boros püspök vizsgálatot tartván Torockón, az egyházközség levéltárából elhozott és a könyvtárba beadott egy „*Torockói iskola protocolluma 1793*” címen bekötött könyvet, melynek első lapjára Benczédi ezt írta: „*A torockói unitárius iskola matricula 1789 aug. 2-től*”, második lapjára ugyancsak ő 1—16. számok alatt a Tartalmat. Ennek a protocollumnak XIII. lapján olvassuk a rendtartás következő címét:

Az unitaria torockói iskola canonjai, vagy a tanulók iránt szabott rendek, melyeknek megtartására akár idegenek, akár városiak légyenek, szorosan köteleztetnek. Melyeket a Generale Consistorium megolvassa, jóknak talál, approbált és ad improtocolandum observandumque az eklézsiának transponált a Generale Synodale Consistorium.

E Generali Synodali Consistorio Unitariorum Kövendensi 20-ma Iunii A. 1781. Extradat. per ejusdem Consistorii V. Notarium Stephanum Lázár.

A kanonok második lapján :

Hoc age : Quod Lacon praeceptor effecturum se addicebat :
Ut traditus tibi in disciplinam puer honestis delectetur, turpibus
ingemiscat. Plut. de vita mor.

Quod Agesilaus rex praestari a puerorum magistris volebat :
Ut iis in rebus instituantur, quae viris factis usui sint futurae. Plut.
in Apoph. Lac.

Disciplinae exercendae ratio :

In disciplina dum versaris, cave, ne aut arcte contexeris,
aut laxe, molliterque nimis juventutem habeas. Utrunque magni
erroris culpa saepe committitur.

Gloriae praecipue stimulos inserere oportet puerilibus ani-
mis. Socrates interrogatus, quare non administraret rem publicam,
dixit : utilior est reipublicae qui multos efficit reipublicae geren-
dae idoneos, quam qui ipse recte gubernat.

Ezután következik a rendtartás :

ELSŐ RÉSZ.

Az eklézsia részeiről adott szabott rendeokről.

I. TITULUS.

Az eklézsia alumnusinak meghatározott számáról.

§. 1. Minthogy eleinknek kegyes indulatjokból eleitől fogva szo-
kásban, sőt praxisban volt szegény eklézsziánkban, hogy bizonyos számú,
jobb jobb indulatú s reménségű extraneusek (körül levő helységekből
tanulás végett idejövő gyermekek és ifjak) itten lévő oskolánkban (ad
alumniam ecclesiae isthujus) befogadtatnának s eklézsziánk tagjaitól
kantálások után kenyérrel s kitelhető egyéb jótéteménnyel segítettének,
interteneáltatnának, most is azon dicséretes szokások és Isten dicső-
ségére célzó sz. dolognak megújítása végett, közönséges megegye-
zésből eklézsziánk tagjaitól végeztetik : Hogy azon dicséretes szokás és
praxis szerént ezután is szegény eklézsziánk alumniájára fixo numero
12, tizenkét extraneusok recipiáltathassanak a scholae rectorától eklé-
zsziánk consensusából mindazáltal, vagy legalább eklézsziánk dekánjai-
nak hírével ; kik is kötelesek légyenek kantálni minden házhoz válo-
gatás nélkül elmenni, még pedig annak rendes idején és nem késő
estve, az egy karácsony éjszakáján kívül. Olyanok pedig, kik nem a
város kenyerén kívánnak lenni, hanem a magukén, pro arbitrio recto-
ris fogadtathatnak bé többen is úgy mindazonáltal, hogy sem amazok,
sem a városiak tél tűz idején meg ne szoruljanak.

§. 2. Admissio pedig oskolánkban való tanulásra az extraneu-
soknak, mind ezeknek, mind amazoknak a következő conditiok alatt
engedtetik :

Ha a scholae rectorától . . .

A torockói iskola rendtartása 1781-ből.

(Itt következnek két beíratlan levél, valószínűleg azért, hogy az elveszett II. és III. titulus intézkedései, ha majd megkerülnek, beíratassanak). Ezután következnek:

Abecistáért, vagyis betűket tanulóért a scholae rectornak esztendeig való fizetése légyen 50, ötven pénz. *A syllabizálóért* és még nem *declináló olvasóért* 68, hatvannyolc pénz. *Declinistáért*, *comparistáért* és *Conjugistáért* 102, az *etymologistáért* dr. 136, a *syn-taxistáért* fl. hung. 1 dr. 70, a *poetáért* fl. 2 dr. 04, azaz kétszáz-négy pénz. A békítés pedig, amint eddig, úgy ezután is légyen Szent György nap tájott.

IV. TITULUS.

Könyvekre és tüzfára konferálandó pénzekről.

§. 1. Minthogy magyar és deák Bibliákra, énekes könyvekre, vagyis psalteriumokra, dictionáriumokra, Ravisiusokra, Ovidiusra, Synonymusra és egyéb classicus könyvekre épen elkerülhetetlen szükség vagon a classisban, nincsen pedig minden szegény legénynek módja és tehetsége abban, hogy ezen könyveket (becseknek és árasak lévén) magának különösen megszerezhesse, azért ezeknek s hasonló több szükséges könyveknek a scholae rector által lehető megszerzetések és a classisban közhaszonra való fordítások végett, végeztetett: Hogy minden városi és akármely extraneus tanuló első ez oskolába való beavattatásakor előre egy petákot fizessen, melyre osztán míg csak az oskolában léssen, az említett könyvekkel minden üdőben szabadosan élhet, kikötvén azt, hogyha vagy csintalanságból, vagy gonoszságból, vagy vigyázatlanságból a nevezett könyvekben kárt tenne, vagy valamelyiket azok közül akármiképen elidegenítené, vagy elvesztené, tehát az ilyennek többször kezébe efféle könyvek ne adattassanak, amellelt, ami kárt tett, bizonyosan kitanulván, fizesse meg a paterfamiliasnak, kinek számadásában lésszenek, miképen a könyvek, úgy az efféle könyvekre conferálandó pénz is.

§. 2. Effelett végeztetett: Hogy az eklézsia alumniáján nem lévő extraneusok minden téltűz idején tüzfára fizessenek dr. 24, huszon-négy pénzeket, mely pénz fordittassék penes assignationem et demonstrationem desuperfiendam a classisban tanulás körül megkívánható eszközökre, u. m. fekete táblára, spongiára, krétára s ha ezekre el nem kelne, közgyertyára is, lévén az efféle pénz is a paterfamilias számadásában, azon pénzzel együtt, mely a tanulóktól a gyertyára gyűl, fizetvén az idegenek és városi syntaxist tanulóknak dr. 20, az etymologistae, conjugistae dr. 14, a comparista, declinista, olvasó és abécét tanulóknak pedig dr. 6.

V. TITULUS.

Az extraneusoknak a templomhoz és eklézsiahoz tartozandó kötelességekről.

§. 1. Minthogy extraneusokat tart a sz. eklézsia, tartoznak rendre portariusságot viselni, azaz isteni szolgálat idején a cinterem ajtaiban

állani s vigyázni, hogy egymás oktalan állatok a templomba bé ne menjenek.

§. 2. Mikor pedig halotti alkalmatossággal városiak mennek harangozni, egy extraneus mindenkor legyen jelen az harangozókkal, hogy valami illetlen cselekedet s lárma ne történjék, mely ha lenne, a botránkozást és illetlen cselekedetet okozót a vigyázó a scholae rectorának szoros kötelességének tartsa béjelenteni.

§. 3. Canicula idején is az extraneusok közül bizonyos számmal mindenkor legalább négyen helyben maradjanak, hogy a templom s temetésre, midőn történik, jelen legyenek.

MÁSODIK RÉSZ.

A scholae rector részéről adatott canonokról.

I. TITULUS.

A paterfamilias vagyis classisgazdája és koritzeusok tisztjükről és hivataljokról.

§. 1. Ez oskolában tanuló minden felserdült ifjak és gyermekek a classis hasznát és megmaradását néző dolgokban kötelesek lesznek egynek a nagyobb extraneusok közül (kit is a scholae rector paterfamiliasnak s mintegy gazdának fog declarálni és tenni) szavát fogadni s engedelmeskedni, mely végezés ellen ha extraneus cselekedendik, annak locusa elvételődjék s a felett 3 korbácsütéssel büntetődjék, a városi tanuló pedig valahányszor ezen canon ellen vétend, mindannyiszor 4—4 korbácsütést szenvedjen.

§. 2. A paterfamiliasnak az a praerogativa, vagyis elsőbb jog engedetik, hogy a classisban megkivántató szolgálatot, minémüek a classisnak, úgy a kemencének megseprése, portariusság, favágás stb. maga személyében ugyan megtenni ne tartozzék, de köteles léssen azon szolgálatot más tanulótársai által személyválogatás nélkül szorgalmasan elkövetetni s ha kik engedelmeskedni nem akarnának, azokat a scholae rectorának tervezés nélkül beadni. Efelett köteles léssen a paterfamilias a classisbéli házi portékákról, minémüek: a coetus thekácskája a benn levő könyvekkel s egyéb apróságokkal együtt, az ivó edények, függő ágyak, ablakok, rector kathedrája, kemence, tűzhely s tüzi eszközök, ajtók, asztalok, gyertyatartók etc. oly szorgalmas gondot viselni, hogy el ne rontassanak s el ne vesszenek; mert különben, ha a maga gondviseletlensége miatt történik valami kár és a kártévőt nem tudja sístálni, köteles léssen azon kárt a maga divisióban jutandó pénzéből megfizetni; hogyha pedig jól vigyázand s a kártékonyt produkálhatja, az a kártévő fizesse meg vagy pénzével, vagy bőrrrel a kárt.

§. 3. Annak idejében vagy hazájában, vagy nagyobb scholában, vagy akárhova máshová kiszándékozván ez oskolából a paterfamilias mig el nem menne, köteles léssen az annak előtte investált s reábiztatott classisbéli portékákkal a scholae rectorának számot adni, úgy ami pénz percipiál, arról is hitelesen demonstrálni.

A torockói iskola rendtartása 1781-ből.

§. 4. Ha a paterfamilias vigyázatlansága mián kigyulna a classis kürtője, első úttal bétömleceztessék s megvizsgáltatván a dolog környül állásával egyetemben, a rector tetszése szerint büntetessék. Másodizben ha történnék viszont bétömleceztessék, példásan megbüntetessék s amellett ab officio is amoveáltassék s helyében más szemesebb tétetessék.

Szoros kötelességében álló dolog leszen azért a paterfamiliasnak a kemencét féltüz idején minden héten, nemcsak imez amaz, hanem arra mindenképen alkalmas subjectummal, úgy a classist is leckézések ideje előtt minden nap legalább kétszer megseprettetni s egy szóval a classisban mindeneket csinosan és tisztán tartatni.

§. 5. Lehet s igen is lenni kell tekintetnek a városi tanulókra a seprés dolgában, csak a városiaknak mindennapi jótéteményekre nézve is; mindazonáltal okosan, amennyiben lehet, úgy igazítsa a paterfamilias e dolgot, hogy akik az oppidanusok közül sine praejudicio parentum teljesíthetik e szolgálatot, teljesítsék, minthogy ők csinálnak több szemetet a classisban; szeméthordók mindazonáltal se egyszer, se másszor ne legyenek, hanem helyettek az apróbb és újabb extraneusok vigyék ki a szemetet,

§. 6. A paterfamilias és koritzeusok tisztí s kötelessége leszen a classisban, midőn a rector benn nem leszen, a magyar nyelvet tilalmazni: azoknak, akiket vagy maguk, vagy a plagariusok hallanak magyarul beszélni, menten plagát adatni, ha kik elvenni nem akarnák, azokat feljegyezni s a déli és estéli leckézés után büntetés végett a rectornak beadni; mely tisztí kötelességeknek, ha meg nem felelnének a fennirt officialisták comperta rei veritate, a plagát elvenni nem akarók büntetését maguk szenvedjék, azaz, a láncot egy óráig zörgessék.

§. 7. Ugyan a paterfamilias és koritzeusok kötelessége leszen az egymással való lármás beszédek, alkalmatlan esevégeket, hatótáló kacagásokat, szitkozódásokat, trágár, buja, feslett és léha beszédek tilalmazni, az engedelmeskedni nem akarókat a rectornak fine executionis béjelenteni.

§. 8. A koritzeusok tisztében álló dolog az is, hogy a scholae rector leckére való bemenetelekor minden nap kétszer, reggeli és délutáni leckézés alkalmatosságával a katalogust felolvassák, az absenteket hiven felírják s annak idejében írásban a rectornak eligazítás végett beadják, melyet ha hiven nem cselekednének, fél napi tömlöcöt szenvedjenek, vagy 10 órák alatt láncon legyenek.

II. TITULUS.

A privatus praeceptorokról és azoknak tanítványaik körül való hivataljokról.

§. 1. Különös vigyázással légyen minden privatus praeceptor arra, hogy a maga tanítványa az oskolát szorgalmasan gyakorolják és ottan a szokott órákon minden napon megjelenjenek; ha meg nem jelenének, azoknak szülőjökhez menten elmenjen s volta szerint meg-

tudakozza, mikoron mulatták el az oskolát tanítványi, nehogy onnan hazul oskolában való jövetel szine alatt eljövén, imitt-amott lagpangjanak s rosszba elegyítsék magokat.

§. 2. Ügyekedjék a praeceptorok teljes tehetségek szerint abban különös industriájokat mutatni, hogy tanítványaik a rector leckéremenetelekor a magok rendes leckéjekre jól elkészülve legyenek, mely hogy jobb móddal lehessen, helyesnek s szükségesnek ítéltetett lenni, hogy mindennapon kétszer, délelőtt egy, délután más óra alatt, melyet fog a rector választani, *silentium* légyen, mely *silentium* arra való lesz, hogy minek utána arra csendesitend a rector, tehát minden tanuló a classisba egybegyűljenek s mint szintén a rector praesentiájában lefedezett fővel s egész csendességgel egyben üljenek; egyben ülven elősőbbben imádkozzanak, a reggeli órán étel után való hálaadást, a dél estvén pedig invocatiót nyujtván a segítségért Isten elébe; azután ki a privatus praeceptorok közül előszólitván a maga tanítványit, azokat mentől jobban lehet — félretévén ekkor a maga leckéjét — készítse el a rector praesentiájában előmondandó leckéjekre, frasesekre, *declinatio*, *conjugatiota* etc. és gyakorolja őket a rectoról kiirandó formula szerént, vagy a classisbéli jobb-jobb előírások után való írásban, a *silentium* után osztán szabad lészen a tanított s tanítandó dicséreteket, soltárokat, reggeli és estéli deák énekecskéket halkal énekelgetni, egymás között deakul *discurálni* s játszadozva tanulni addig, mig a *scholae* rector maga praesentiájában leendő leckézésre vizont csendesitend, akkorra pedig szoktassák s tanítsák a praeceptorok magok tanítványaikat *catalogus* szerént szép csendben ülni s a rector béjvetelét úgy várni: mely rendülésre magok is a praeceptorok kötelesek lésznek. És ki ezekben hátraálló lenne, akár praeceptor, akár tanítvány légyen az, arestomot s még *pro ratione delicti* plágállatást is szenvedjen.

§. 3. A gyermekekkel azoknak geniusok, *ir. dulatjok*, hajlandóságok és természetekhez képest igyekezzenek a praeceptorok gyengébben, vagy keményebben bánni: az engedelmesekhez engedelmesek, a vakmerő keménynyakúakhoz pedig okkal s móddal keményebbek légyenek; mind a különböző hajlandóságok különböző igazgató és tanító módját kívánnak: lehet s kell is szerenként nékiek tisztességes maguk mulatására s játékra üdőt engedni, úgy mindazonáltal, hogy midőn még észre sem vészik magok mulatva is játszodva is tanuljanak.

§. 4. A praeceptorok, ha mikor tanítványaik hibáznak, hibájokért szerfelett keményen vélek ne bánjanak, kivált pálcával, nagy darab fával őket ne verjék, rongálják, korbáccsal is amikor verik fejüket, vagy egyéb felső részeket ne verjék, nehogy megféltségítsék; annak rendes helyén is apróság hibájokért — minthogy a nagyobb excessusok *executiója* a *scholae* rectorra lészen bizattatva — *pro semel* nem több, hanem 3 korbácsütésre *facultáltatnak*, a privatus praeceptorok s az is igen gyakran ne légyen, hanem amikor lesz, érezhetőleg s foganattal légyen. Efelett: a praeceptoroknak minden beszédek ne légyen fenyegetés, minden tekintetek komorság, egy szóval a fenyték ne lé-

gyen szerfelett kemény — s barmot inkább, mint tanítványt illető — nehogy a tanítványok vagy elvaduljanak az oskolától, vagy hozzászokván a veréshez s pirongatáshoz, sükeretlen s épen gyümölcstelen legyen a praeceptoroknak minden fáradságok s tanítások ; sőt inkább mindenek szerenként való vidámsággal s tréfássággal mérsékeltettek legyenek. Emellett becstelen és illetlen s az atyák előtt, vagy talán magok előtt a tanítványok előtt is gyüőletes szókkal a tanítványok ne terheltessenek : számárnak, hazugnak, fattyúnak ne neveztessenek ; mert különben amely praeceptorok ez ellen s ennek a canonnak minden egyéb punctumai ellen cselekedendek, ha láncra vettetnek, betömleceztetnek, tanítványaiktól megfosztattatnak vagy egyéb poenával pro merito poenáztatnak, maguknak tulajdonítsák. Ellenben : igen engedelmesen s felettébb kedvezve se bánjanak a praeceptorok magok tanítványaikkal, csak azért, vagy egyébért — hogy ne talán úgy tanítványaik szüőlejeknek kedvekben inkább juthassanak s lehessenek ; hanem inkább szeretettel és egyszersmind félelemmel mérsékelt fenyíték alatt tartsák és tanítsák őket s legkisebb hibájokat is behunynt szemmel ne nézzék és hogy arról legalább meg ne intsék, el ne mulassák.

§. 5. Szorgalmatos vigyázással legyenek a tanítók az ő tanítványaik közül, azoknak könyvecskéjük, íróeszközök, ruhácskájok, erkölcsök, csinos magaviseletök és tisztaságokra nézve is és mindezekben s ezekre őket manuducálják, informálják, intsék, unszolják és tanítsák nemcsak szóval s fenyítéssel, hanem mindenekfelett jó példaadásal, mert aki jó példájával nem tanít, gyümölcstelenül tanít.

III. TITULUS.

A tanulóknak erkölceikről és küőmb küőmbféle tisztükről közönségesen.

§. 1. A tanulók minden névvel nevezendő botránkozttató cselekedeteket eltávoztassanak az excessusok küőnböő voltak szerint való küőnböő büntetés alatt.

§. 2. Egy tanítvány is a maga tanítóját beszédében, vagy cselekedetében megcsúfolni s ellene patvarkodni ne merészeljen sub poena 5 ferularum toties quoties infligendarum.

§. 3. A classis előljáróinak : paterfamiliasnak és coritzeusoknak a jőban szavukat fogadni s parancsolatjoknak engedelmeskedni minden tanulók tartoznak kemény büntetés alatt, akiknek is ha kik a tanulók közül szóval vagy cselekedettel kisebbségekre s megsértettésekre járnának s hűségeben, egyenességeben kételkednének és gánccoskodnának, az olyanok examenre vonattassanak a scholae rectorától s ha vádjokat megbizonyítani nem tudják, példásan poenázttassanak ; megbizonyítván pedig az említett officiőlisták érdemek szerint lakoljanak.

§. 4. A tanulók egymást szóval vagy cselekedettel ne bosszontsák, haragra ne ingereljék, hanem sőt inkább egymást kicsintől fogva

nagyiglan egész respectussal megbecsüljék; ha kik egymásnak csak te s tuval szólnak és egymást meg nem becsüllenék, füliben menvén a rectornak, az olyanokat tetszése szerint büntesse; ha kik pedig egymást csufondárosan elneveznék: száraznak, góbénak, géznek, glógnának, annál inkább hazugnak, tolvajnak, vagy egyébnek akárminek, egymás küsebségére mondanak; ha léha, trágár, szemtelen, szereleménekeket, vagy nótákat fúnának, az olyanok deprendáltatván, vagy láncra, vagy tömlöcre a rector arbitriuma szerint vettessenek.

§. 5. A szép békességnek felbontója, sok izgágának szerző oka, ha extraneus léssen, helyétől megfosztattassék, ha városi, békességkövetésre korbáccsal is kényszerítettessék.

§. 6. Aki mást szid, káromol, hunczfutol s egyéb becstelen szókkal becsmérel; avagy pedig az Úr nevét ottan-ottan hiában felvévén, Isten úgy segéljével s több effélékkel esküszik, az, ha extraneus léssen, első izben 6 korbácsütéssel büntetődjék, ha városi, első úttal 3, másod úttal 6, harmad úttal 12 korbácsütést szenvedjen s locusa is elvetetődjék; ha mégis folytatnák azok, akár amazok, a rector tetszése szerint büntetődjenek.

§. 7. Ha ki más nevét, vagy formáját csufosan lefestené, vagy pedig classis oldalára, padlás gerendára, kathedrára, vagy akárhova egyébbűvé fertelmes és fajtalan, buja betűket vagy szókat irkálna, az első izben arestumot s amellet 4 korbácsütést, másod izben tömlöcet s példás korbácsoltatást szenvedjen, harmad izben kicsapattassék.

§. 8. A pasquillusnak irói s disseminatori is hasonlóképpen a mindjárt irt 7. articulus tenora szerint poenáztassanak.

§. 9. Akik egymást veréssel, vagy megcsúfolással s több effélékkel fenyegetnék, mintha fenyegetéseket effectuálták volna, úgy büntetessenek, annál inkább, akik halállal fenyegetnének másokat, nemcsak, hanem a végre, akár a scholában, akár a városon fitkon, vagy nyilván fegyvert készíttetnének s fognának lándsát, baltát, botot s buzogányt stb. ragadoznának, vagy lármát, csatét, patét csinálnának, az ilyenek comperta rei veritate jól megkorbácsoltassanak s — nisi circumstantiae aliud svaserint — elcsapattassanak.

§. 10. Akik együtt küsdödnek, egymást tépik, verik, taszigálják, földhöz ütik, rugdossák, vagy pofázzák stb. az olyanok toties quoties két óráig láncon való arestumot s amellet 6—6 korbácsütést szenvedjenek; akik pedig más veszedelmére — akár benn az iskolában, akár pedig künn a városon quoquo modo ügyekoznének, egymást vérben köpülnék, annyival is inkább, ha késsel, fával, kővel, vagy akármi névvel nevezendő fegyverrel egymást fejt, orrát bétörnék, vagy akármi tagokban is egymást rútol megsebeznek, az olyanok első izben két óráig tömlöcre vettessenek, 2 óra mulva elővonattatván érdek szerint megverettessenek; másod izben tömlöcet 24 óráig üljenek, akkor protraháltatván példásan, nem korbáccsal, hanem vesszővel verettessenek meg; harmadik izben mint társaság vérengző pestisi a társaságtól abscondáltassanak.

§. 11. A lopó, vagy tolvaj comperta rei veritate hasonlóképpen mint társaság pestise megvesszőztessék, az iskolából kicsapattassék,

§. 12. A pipások oskola tagjainak ingyen ne is tartassanak.

§. 13. Az oskolából törvénytelenül akár nappal, akár éjjel korcs- mákba vagy egyéb filalmas helyekre menő szándékkal kihágók, ki- nyilatkozván törvénytelen cselekedetek, bétömleceztessenek; s ha olyas excessusban elegyitendik magokat, még ki is csapattassanak; szaba- dos helyekre is pedig, piacra és akárhova is a városra sem extraneu- soknak, sem oppidanusoknak a rector hire s consensusa nélkül a schola kapuján kilépni — az egy csorgón kívül, ahova vizért a pater- familiás hirével is kimenni megengedtetik — szabad nem léssen sub poena 3 plagarum toties quoties et insuper signi per plagarium dandi,

§. 14. A templomot az extraneusok — az egy caniculán kívül — mindnyáján mindenek, az oppidanusok pedig, mikor az üdő mos- tohasága engedi, szorgalmasan gyakorolni kötelesek lésszenek, az ho- lott is az éneklés alatt oly rendességgel álljanak, hogy a kétfelől mel- lesleg járóknak lábok alatt ne fetrengjenek s botránkozással ne légye- nek s megemlékezvén arról, hogy Isten előtt állanak, egész szentség- gel és alázatossággal viseljék magokat. Éneklés alatt, akik énekelhet- nek, énekeljenek, a többi illendő figyelmetességgel s csendességgel lé- gyenek; könyörgés alatt mindenek imádkozzanak, prédikáció alatt a prédikációra hallgassanak s abból figyelmetességek bizonyságaul ma- gok hasznokra idvességes tudományt tanuljanak, melyet kijövelekkor a rektornak előmondhassanak; melyt articulus ellen vétők pro ratione delicti poenáztassanak a scholae rectorától toties quoties.

§. 15. Szombat estvéken és vasárnapokon, úgy egyéb jeles ün- nepekre énekkel menjenek a tanulók a templomban.

§. 16. Mínthogy az emberség regulája is megkívánja, hogyha egymással tanálkozunk, egymást jó kívánásokkal köszöntsük, köteles- ségek léssen a tanulóknak is künn, benn, úton útfélen, valaholott más- sal találkoznak — ha szinte az nem köszönne is — azt lefedezett fővel tisztességesen köszönteni s még ha a dolog kívánná, egészségéről is megkérdezni. Minek utána pedig az oskolából haza, vagy egyebüve kibocsáttatnak, nem léssen szabad az utcán tátogva megállniok, nem csácsogniok, nem egymással civódníok, birakozniok, játszodniok, haj- gálniok, vagy egyéb illetlenséget cselekedniek, hanem kötelesek léss- zenek a követek oda, ahova küldtettnck, az oppidanusok pedig gyorsan és egyenesen haza szüléjek házakhoz menni, holott lefedezett fővel lé- gyenek atfyok házában — még egyebütt is ahová mennek a városon, nisi circumstantiae aliud svaserint — otthon magokat mint tanuló- hoz illik, szépen, módosan s szüléjekhez és más ház cselédjeihez en- gedelmesen s egész módjával kedvesen viseljék. Minek utána az éték elé tétettetik, mind étel előtt, mind étel után asztali áldást mondjanak, azután a ház cselédjeit Isten oltalmában ajánlván s hagyván a scholá- ban a szokott s rendelt órákra felsiessenek, feljövelekkor is, mint szintén hazamenetelekkor egész módjával viselvén magokat, amely ar- ticulus punctumi ellen aki vétend, napfényre jöven illetlen magaviselete, áresztálfassék, haza ne bocsáttassék, úgy mint aki nem méltó, hogy egyék s a kenyeret vesztegesse.

Közli: *Dr. Gál Kelemen.*

Néhány szempont a hitoktatáshoz.

(Különös tekintettel az I. II. elemi osztály hitoktatására.)

IV. Befejező közlemény.

6. Az eszközök. A hitoktatás eszközeit két csoportra osztjuk: 1. lelki, 2. anyagi eszközökre.

A gyermeknek a hittanórán mindig éreznie kell, hogy az egészen más, mint a rendes tantárgyak órái. Ha a rendes tanulóórákat a hétköznapihoz hasonlítjuk, akkor a hittanórának vasárnapnak, a gyermekistentiszteletnek pedig ünnepnapnak kell lennie. A hitoktatás első lelki eszköze a vallásos hangulat, aminek, mint a levegőnek, be kell töltenie a tantermet. Ezt a hitoktató méltóságos magatartásával és mélységű vallásosságával teremtheti meg. A hitoktató részére is élménnyé kell lennie minden órának, neki is épülnie kell a gyermekekkel együtt. Ezt halálosan komolyan kell venni, mert a gyermek megérzi és felismeri az ál hangulatot és érzelmet s ha ez megtörténhetik, akkor a hitoktató tekintélyének örökre vége van.

Pedig a tekintély, a hitoktatás másik fontos eszköze. A 7—9 éves gyermek lelki berendezésénél fogva tiszteli és megbecsüli a tekintélyt. Az apán, tanítón és a hitoktatón keresztül jut el a mennyei Atyához. Nem a büszkeség és gőg teszi az embert tekintéllyé, hanem a szerető és méltóságteljesen leereszkedő lélek. A hitoktatóban az a szeretet és méltóság kell, hogy meglegyen, ami Jézusban volt, amikor leereszkedett a kisdedekhez mondván: „Engedjétek hozzám jönni a gyermekeket és ne tiltsátok el őket; mert ilyeneké az Istennek országa.“ Márk. 10. 14.

Minden történést, minden pillanatot a vallás-erkölcsi szellem örömporáival kell behinteni, hogy a gyermekben ez a szent örömmel teljes légkör váltszon ki, vagy indítson vallásos élményt. Tehát áhitatos énekkel és imával kell kezdeni az órát. A fegyelmet egész órára megteremthetjük egy ilyen kijelentéssel: „Most a jó Istennel fogunk beszélni, ilyenkor senkisésem mozog, hanem szíve mélyén